
Háziasszonyból a nők jogainak védelmezője – La Pasionaria

Az 1939-es keserves vereség után hosszú, négy évtizedes száműzést él át a Szovjetunióban. Átveszi a PCE (Spanyol Kommunista Párt) főtitkárságát a második világháború közepén, amelyben fia, Rubén, a Vörös Hadsereg tisztje a sztálingrádi csatában meghal. Az 1977-ben Spanyolországba visszatért Dolores Ibárruri 1989. november 12-én halt meg Madridban – mindössze három nappal a berlini fal leomlása után. Élete szinte az egész XX. századon átívelt.

Mario Amorós Quiles spanyol újságíró és történész. Ő írta meg például Salvador Allende, Pablo Neruda, és Augusto Pinochet életrajzát is. Chilében is elismert, népszerű író. Chiléről szóló cikkeit több mint tíz nyelvre fordították le, és számos ország kiadványaiban megjelentették. 23 könyv szerzője, amelyek a világ közel ezer könyvtárában olvashatóak.

Amorós kivételes és nagyrészt kiadatlan dokumentumok (például Dolores Ibárruri személyes archívuma) alapján izgalmas életrajzi beszámolót írt a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom egyik nagy alakjáról, egy lényeges személyiségről, hogy megértsük a jelenkori Spanyolország történelmét.

A könyv 14 fejezetre oszlik, és Ibárruri baszkföldi életétől egészen a demokrácia megdöntéséig tart. La Pasionaria vagyis Golgotavirág a XX. századi Spanyolország politikájának egyik legtranszcendentálisabb alakja, akinek életrajza a PCE megalakulásának századik évfordulója alkalmából ismét aktuálissá vált.

Az embertársai jogait védő Pasionaria élete nem lenne érthető az általa megélt szerény gyermekkora és kemény fiatal éveinek bemutatása nélkül. Amorós az első fejezetben részletesen beszámol ezekről

a kezdeti évekről, ami lehetővé teszi számunkra, hogy megértsük, milyen központi szerepet adna a nőknek, és hova vezethető vissza feminizmusa (bár életében soha nem nevezte magát feministának).

Dolores Ibárruri Gómez (Gallarta, 1895–Madrid, 1989) a vizcayai bányamedence szívében született több, mint egy évszázada. A trianói és galdamesi hegyek vasbányái kiaknázása csúcsának idején jött a világra, amely miatt megjelent a burzsoázia és a kapitalizmus Vizcayában, valamint az UGT-hez (Spanyol Munkások Általános Szövetsége) és a PSOE-hez (Spanyol Szocialista Munkáspárt) kapcsolódó erőteljes és harcias munkásmozgalom is. Olyan társadalmi környezetben nőtt fel, amelyben a hagyományos vallásosság együtt élt a karlizmussal. Apja és nagybátyjai együtt harcoltak az 1876-ban véget ért örökösödési háborúban, és részt vettek az egymást követő bányászsztrájkokban is.

Gyermekkorában egész családja a bányában dolgozott. Tizenöt éves koráig járt iskolába, mert nem akarták, hogy nőként a tanári hivatást válassza, így hát két évet töltött egy varrodában, mígnem húszévesen férjhez ment Julián Ruiz Gabiñához, aki megismertette a munkásmozgalommal.

1931-ben elvált – nem hivatalosan – derül ki Amorós írásából, és a *Mundo Obrero* szerkesztőségében kezdett dolgozni, majd Madridba költözött. Addig is háziasszonyként élt, zöldséget, gyümölcsöt termesztett és néhány állatot nevelt. Az egész család a férje fizetésétől függött, nyomorogtak. 1916 és 1928 között 4 gyermekét temette el. Amorós szerint ez a „tragikus anyaság” volt az egyik kulcsa politikai diskurzusának. Lányai (Ester, Amagoya, Azucena és Eva) korai elvesztése, amelyet Rubén halála követett a sztálingrádi csatában (1942), Pasionariát arra készítette, hogy ezt a „tragikus anyaságot” politikai diskurzusának egyik tengelyévé változtassa, és megszólítsa az anyákat és a világ összes nőjét a polgárháború és a második világháború idején. Ez a mély fájdalom, Dolores Ibárruri életének és gondolatainak egyik kulcsa lesz. Gyakorlatilag nem volt egy beszéde sem, amelyben nem szólítja meg a nőket, az anyákat.

Otthona rabságában sokat elmélkedett a dolgozó nők életén, akiknek lehetőségük volt a munkásokkal együtt harcolni a kizsák-

mányolás ellen. *Mario Amorós* rámutat arra, hogy dolgozó nőként szerzett tapasztalatai befolyásolták a családdal kapcsolatos nézeteinek kialakulását, politikai nézetei pedig a vizcayai bányamedencében, az 1917-es általános sztrájk idején, valamint a PSOE és az UGT gyűlésein alakultak ki.

1918-ban, amikor cikkeket kezdett publikálni az *El Minero Vizcaíno* című újságban, a Vizcaya Bányászati Szakszervezet orgánumban, felvette a Pasionaria álnevet, nehogy tovább romoljon a kapcsolata szüleivel és testvéreivel, akik helytelennek látták nézeteit és Ruiz Juliánnal kötött házasságát, és mivel első publikációjának megjelenése egybeesett az esküvője napjával. 1939-ig Pasionaria néven jelentek meg írásai.

A Második Köztársaság Madridjában már 1932-ben a PCE Női Titkárságának élére lépett, és létrehozta a Nők Háború és Fasizmus Elleni Nemzeti Bizottságát, amely később az Antifasiszta Nők Szövetsége (AMA) lett. Az ő elnöklete alatt alakult ki a PCE egységes politikája, amely a Népfront 1936-os megalapításához vezet – mondja Amorós, aki kiemeli, hogy a második köztársaság éveit számos cikket írt, és beszédet mondott a nők politikába való bevonásával kapcsolatban, és az általunk ma egyenlőségi politikáknak nevezett nézetek védelmében.

Az 1936. februári választásokon PCE asztúriai helyettes képviselőjévé választották, és első akciója igen jelentős volt. Február 20-án Oviedóban emberek százai gyűltek össze a börtön előtt, hogy követeljék az 1934. októberi munkásforradalom után bebörtönzöttek szabadon bocsátását. Végül a börtön igazgatója átadta neki a cellák kulcsesomóját. Ezek az eufória és a diadal napjai voltak a kommunisták számára, évekig tartó sötét munka és politikai elszigeteltség után.

1936 nyarán Pasionaria a fasiszta hatalmak által támogatott katonai és oligarchikus felkelés elleni köztársasági ellenállás egyetemes szimbólumává, globális mítosszá vált. Természetesen női státusza és alakja mindig előtérben volt, bátor anyaként, az igazságtalanságokkal szemben álló nép asszonyaként. Jól ismert szónoklatai világos, egyszerű, közvetlen és őszinte nyelvezetükkel antifasiszta egységre

szólítottak az országon belül és kívül. Spanyolország demokratikus köztársaságának védelmében – mutat rá Amorós – elvitathatatlanul a Kommunista Internacionálé és a PCE agitációs és propagandagépezete (amely a háborúban tömegpárttá és a köztársaság ellenállási tengelyévé vált) segített javítani imázsát, de az előbb említett személyes tulajdonságai nélkül ez nem lett volna lehetséges.

Az egyetlen nő volt a PCE Központi Bizottságának harminc tagja között, valamint a Népfront huszonkét kommunista jelöltje között. Ibárruri a *Mundo Obrero*-ba írt cikkein keresztül határozottan szólította fel a nőket, hogy szavazzanak a baloldalra, valamint arra, hogy lépjenek ki a megszokott háziasszony szerepből, ne legyenek a férfiak rabszolgái. Pasionaria már 1936 augusztusában, a polgárháború kitörésekor így szólt az ötödik ezred fegyveres asszonyaihoz: „Nem ajándékként akarjuk megkapni a győzelmet Spanyolország férfiúitól, hanem olyasvalamiként, amit mi is meghódítottunk.”

A gyerekek is jelen vannak politikai akcióikban, például az asztúriai forradalom után evakuáltak, vagy a Szovjetunióba menekítettek. Amorós *Almudena Grandes* regényírót idézi, aki az *Inés y la Alegría* című könyvben azt írja, hogy „az anyaság szent presztízsét ki tudta ragadni a katolikus kultúrából, hogy az antifasizmus szolgálatába állítsa”. Amorós kiemeli *Jorge Torres* egy írását is, amely a *Kommunikáció a második köztársaság és a polgárháború idején* című könyvben szerepel: „A nők állami szférába való bevonásának legitimációja tehát a magánélet iránti elkötelezettségük, a reprodukív feladatok iránti elkötelezettségük középpontjában, anyaszerepükben áll.”

Amorós úgy véli, hogy Ibárrurit a spanyolországi kommunista feminizmus előfutárának kell tekinteni, annak ellenére, hogy elvetette a jelzöt, „mivel úgy vélte, hogy a kommunista harciasság már elegendő ahhoz, hogy a nők teljes jogegyenlőségét minden területen kiharcolják. Tehát Ibárruri a feminizmust inkább belefoglalta a kommunizmusba, olyan értelemben, hogy az az igazságos ügyeket védi, beleértve a nők jogait is.

Ibárruri a jobboldal által kifejezetten gyűlölt személyiség volt – írja Amorós –, mert annak ellenére, hogy tanulmányait félbe kellett szakítania, mégis képes volt arra, hogy lerázza a társadalom béklyóit. Fel-

kérte a nőket, hogy szavazzanak, és helyet követelt a nyilvános szférában, ami miatt a reakciós propaganda célpontjává vált. A Pasionaria iránti gyűlölet napjainkban is tart. Megrongálták a madridi polgári temetőben található síremlékét és a különböző spanyol városokban található szobrait, és mindenféle hazugságokkal gyalázzák emlékét – mondja Amorós. Nem tudják elviselni, hogy egy olyan kommunista nő, mint Dolores Ibárruri képviseli a fasizmus elleni harcot, a nők és a munkásosztály jogainak védelmét és a szocializmus felé való előretérés megingathatatlan akaratát – írja a szerző.

A XX. századi Spanyolország történelméből nélkülözhetetlen a PCE története és Dolores Ibárruri életrajza – véli Mario Amorós. Igaz, hogy politikai karrierje egy nagyon nehéz időszakban – a sztálinizmusban – érte el tetőpontját, de mégis hozzájárult a Népfront vezetéséhez és a Köztársaság védelméhez a spanyol polgárháborúban. Hozzájárult a fasizmus legyőzéséhez a második világháborúban, valamint a Franco-diktatúra elleni harchoz, és ez által a demokrácia és a szabadság visszahódításához.

Amorós, akinek óriási dokumentációs munkája Ibárruri személyes archívumát is magában foglalja, néhány legendát is szertefoszt. A „*No pasarán!*” vagyis „Nem törtök át!” kifejezést például nem Ibárruri találta ki, hanem egy 1938 őszen megjelent szövegben volt megtalálható, és az Unión Rádío által július 1936. július 19-én éjfélkor sugárzott beszéd felolvasásával a PCE vezetése bízta meg, hogy olvassa fel a párt felhívását, amely első változatában nem tartalmazta a „*No pasarán!*” jelmondatot.

Amorós többször is hangsúlyozza, hogy más kortárs figurákkal ellentétben Ibárrurinak nem volt sok lehetősége, tanári hivatása megghiúsult, ami miatt csalódott lett, de mégis fel tudta küzdeni magát a háziasszony életből egészen az elkötelezett politikusi szerepig.

1939-től hosszú, négy évtizedes száműzetést élt át, főleg a Szovjetunióban. A világháború közepén átvette a PCE főtitkárságát. Csak 1977-ben, 81 évesen tért vissza Spanyolországba. Dolores Ibárruri képe Rafael Albertivel karöltve a Képviselői Kongresszuson az átmenet egyik legikonikusabb képe.

Mario Amorós könyve felbecsülhetetlen értékű kutatómunka eredménye, amely tizenöt levéltár, köztük a PCE Történeti Archívumának állománya, a *Mundo Obrero* és a *Nuestra Bandera* kiadványok 1978-ig tartó állománya, kiterjedt szakirodalom és több ezer cikkből, személyes iratokból, levelezésből – Sztálinnal, Salvador Allendével, Fidel Castróval vagy Enrico Berlinguerrel – és egyéb röpiratokból, amelyek a személyes archívum több mint 150 dobozában találhatóak – áll, amelyet Ibárruri unokája, Lola őriz.

Mario Amorós: „*¡No pasarán!*”, *biografía de Dolores Ibárruri, Pasionaria* (Nem törtök át! Dolores Ibárruri, a Golgotavirág életrajza). Ediciones Akal, Madrid, 2021. 851 o.

Semsey Enikő